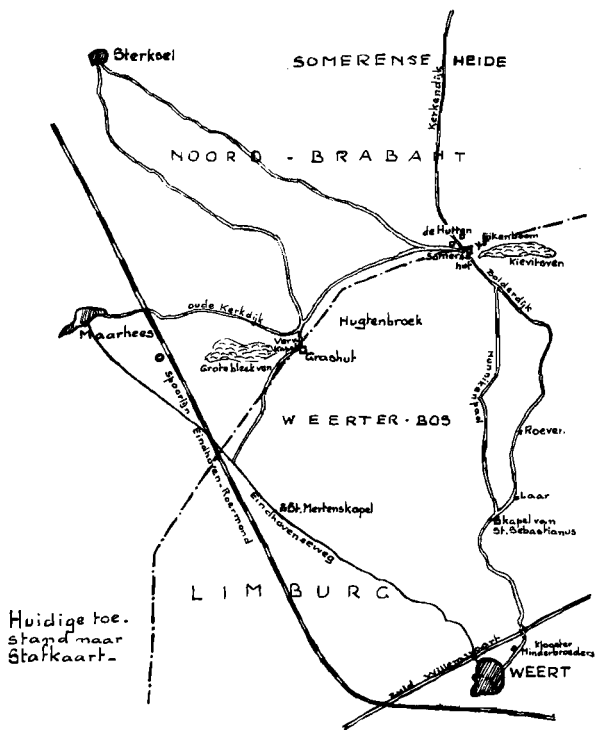

„Schuilkerken” in het Weerter bos . . .

NAAR aanleiding van een reeds vroeger gestelde vraag, of er iets naders bekend was omtrent zogenaamde „schuilkerken” in het Weerter bos op de uiterste grens van de oude heerlijkheid, heb ik in ons provinciaal archief nog eens het „Memoriaalboek van het klooster der Minderbroeders nabij Weert, begonnen 1644” nageslagen en vond daarin ¹⁾ het volgende vermeld:

Hoc Anno 1649 in Maio emanarunt atrocia Edicta a Statibus Hollandiae et confederatis contra Ecclesiasticos et omnes qui in locis sibi subjectis Ecclesiasticos reciperent hospitio aut Diuinis officijs interessent etc. Hinc factum quod Ecclesiastici non auderent comparere in Maioria, multo minus Diuina ibidem celebrare. Inde exortum quod nos Fratres Minores Weertenses primo omnium conuocauerimus in Bolderdijk — pro prima uice in festo Pentecostes Anni 1649 Incolas de Summeren, Asten, Lijrop, Mierlo, Heeze, Sterxel, Leendt, Maris et ex alijs locis uicinis....

Met andere woorden: tengevolge van in Mei 1649 door de Staten van Holland en de Verenigde provincies uitgevaardigde plakaten mochten geen priesters meer in de Meijerij van 's-Hertogenbosch verblijven noch er godsdienstoefeningen verrichten. Daarom hebben de Minder-

broeders van Weert — voor het eerst op Pinksteren 1649 — op de Bolderdijk tezamen doen komen de inwoners van Someren, Asten, Lierop, Mierlo, Heeze, Leende, Sterksel, Maarheeze en „ex alijs locis uicinis” oftewel uit Budel en Soerendonk ²⁾.

Ibique — namelijk op de Bolderdijk, zo vervolgt het bovengenoemde Memoriaalboek — singulis Dominicis et Festiuis diebus Missam celebrauimus et concionati sumus aliquot uicibus sub dio. Postea erectum est paruum sacellum ut Diuina sub tecto saltem celebrarentur ac tandem praefato sacello adiectum est tectum oblongius ad instar horrei ut tempore hijemis et aerae inserenae possent eo confluentes ab imbris, niuibus et alijs aeris inclementijs defendi. Conuenerunt autem ibidem saepissime mille, aliquando duo millia Catholicorum....

Op de Bolderdijk dus lazzen de Minderbroeders van Weert iedere Zon- en feestdag de H. Mis en preekten er, eerst onder de blote hemel. Daarna geschieden de heilige geheimen onder een soort afdak, waaraan later een soort schuur is aangebouwd om de mensen, die daar tezamen kwamen — vaak duizend, soms zelfs wel twee duizend — tegen regen, sneeuw en andere weersgesteldheden te beschutten. Im-

mers bij de vrede van Munster in 1648 was de Meijerij van 's-Hertogenbosch, vanaf de inname der stad door Frederik Hendrik in 1629 een voortdurend twistpunt geweest tussen de Staten van Holland en het Spaans gezag, tenslotte aan de Staten toegewezen met al de gevolgen vandien. Op het eindelijk verworven „wingewest” werden namelijk alle door de Staten uitgevaardigde plakaten tegen de priesters en tegen de uitoefening van de katholieke godsdienst onverwijld van toepassing gemaakt. Kerken en de daarbij behorende goederen en geestelijke instellingen werden aan de katholieken ontnomen en in plaats van pastoors en kosteren werden gereformeerde predikanten en schoolmeesters aangesteld, die — om hun eigen terminologie ten opzichte van de katholieken te gebruiken — voortreffelijke „ketterjagers” bleken te zijn. Maar geen nood! „Die van Someren” — zegt Cunen ³⁾ — „lieten zich niet ontmoedigen. Betrekkelijk dichtbij lag het gebied, waar de Staten niets te zeggen hadden, de heerlijkheid Weert, waaronder ook Nederweert behoorde.”

Welnu: op Nederweerts gebied lag en ligt nog de Bolderdijk, waar — zoals uit het Memoriaalboek der Weerter Minderbroeders is gebleken — niet enkel die van Someren tezamen kwamen, doch ook mensen uit Asten, Lierop enz. tot en met die van Budel en Soerendonk toe. De vraag is nu: waar precies op de Bolderdijk kwamen deze mensen tezamen? Natuurlijk zo dicht mogelijk bij huis. Zij moesten immers, om hun godsdienstplichten te vervullen, toch al ver genoeg lopen over allerlei moeilijk-begaanbare bos- en heidepaadjes! Nu lag toentertijd vlak over de grens van de Meijerij, precies op Nederweerts gebied en wel aan de Bolderdijk, een hut — mogelijk een plaggenhut of een soort schaapskooi — welke op een kaart van die tijd, hangende in het streekmuseum Aldenborgh te Weert, als „De Hut” staat aangeduid ⁴⁾. Blijkbaar dus een in die tijd in de omgeving wel-bekend geval. Deze hut nu stond ter plaatse, waar thans de zogenaamde „Somerse hut” ligt, op het perceel grond, kadastraal bekend als sectie C. n. 3191 van de gemeente Nederweert. Op dit perceel grond staat in de onmiddellijke nabijheid van het Kievitsven een oude eikenboom en bij deze boom heeft — volgens de overlevering ter plaatse — eerst het afdak en vervolgens de aan dit afdak aangebouwde schuur gestaan, waarover in het boven-aangehaalde Memoriaalboek is gesproken. Er heeft zelfs nog meer gestaan, doch daarover aanstonds.

De weg van Someren door de hei naar deze schuur — oftewel „schuilkerk” — heet heden ten dage nog de *Kerkendijk*, terwijl het bospaadje, waarover de Minderbroeders van Weert naar „De Hut” op de Bolderdijk trokken, nog steeds het *Munnikenpad* heet, lopende vanaf de Laarder Kapel recht naar het noorden, zodat de grote bocht over Roeven kon worden afgesneden.

Vanaf Pinksteren 1649 was dus zowel voor de Minderbroeders van Weert als voor de men-

sen van Someren, Asten enz. iedere Zon- en feestdag de situatie aldus: van weerszijden trok men naar „De Hut” aan de Bolderdijk nabij het Kievitsven, de paters om er de H. Mis te lezen en te preken, de mensen van de Meijerij om er hun godsdienstplichten te vervullen. Hoelang heeft deze toestand geduurd?

Postea — zo vervolgt het reeds meermalen genoemde Memoriaalboek — Incolae ex Doorsen, Maris, Leendt et Heeze etiam sibi de simili loco prouiderunt extra districtum Maioriae Sylvaeducensis pro Incolarum suorum maiori commoditate: illis de Summeren et Lijrop magno zelo continuantibus in Bolderdijk prout adhuc hodie dum haec scribo (quae est 17 Aug. 1651) cernitur...

Tot zover de aantekening van de gardiaan van Weert in het Memoriaalboek van het klooster, waaruit vooreerst blijkt, dat het ter kerke gaan op de Bolderdijk reeds meer dan twee jaar duurde en vervolgens, dat die van Doorsen, Maarheeze, Leende en Heeze zich intussen van eenzelfde gelegenheid als aan de Bolderdijk hadden voorzien, welke voor hen evenwel dichterbij was gelegen. Deze gelegenheid vonden die van Doorsen — wanneer hiermede namelijk Deurne is bedoeld, dat in het dialect steeds „Deurze” heet — reeds in 1649 op de Grootenberck bij de Crayenhut onder Venray, welke tot 1672 heeft dienst gedaan ⁵⁾). Op de plaats, waar deze „kapel” heeft gestaan, stond later een kruis met het volgende opschrift ⁶⁾):

Dit kruis werd geplant ter gedachtenis
van een kapel door Deurne op deze plaats
opgericht in 't jaar 1649 om tijdens de sluiting
der R. C. kerken in de Meijerij van 's Bosch al-
hier de godsdienstoefeningen te verrichten.
God is Uw Schepper, wees Hem dankbaar.
God is Uw Vader, bemin Hem ten allen tijde.
God is Uw Rechter, vrees Hem, o Christenschaar.
En bid, dat God U geleide in Peel en heide.
Offer hier tot lafenis der zielen in 't vagevuur!

Die van Doorsen trokken dus reeds in 1649 naar de Crayenhut onder Venray. Die van Maarheeze, Leende en Heeze vonden een geschiktere gelegenheid bij de thans nog zo hetende „Grashut” in het Weerter bos, kadastraal gemeente Weert sectie A. n. 2027 en op een gemeentekaartje van 1866 als de „Ver(vallen) kapel” aangeduid ⁷⁾). Deze Grashut oftewel „Vervallen kapel” ligt zowat op de helft van de afstand tussen Maarheeze en de voormalige „kerk” aan de Bolderdijk, terwijl het pad door de heide van Maarheeze naar de Grashut nog steeds de *Oude Kerkdijk* heet.

Binnen het verloop van een tweetal jaren hebben we dus in het Weerter bos twee „schuilkerken” gekregen: één bij het Kievitsven aan de Bolderdijk en één bij de Grashut, welke in 1866 nog de Vervallen kapel heette. Van de eerstgenoemde „schuilkerk” echter is het nog interessant te vermelden, dat Magdalena van Egmond, gravin van Weert en Nederweert, 16 October 1651 aan de bewoners van Someren en Asten verlof gaf om ter plaatse, waar zij al ruim twee jaar ter kerke gingen, een enigszins behoorlijk bedehuis mét pastorie te bouwen. Vermoedelijk heeft zich hier de pastoor van Asten gevestigd, daar de pastoor van Someren toen reeds in Someren zelf zat „ondergedoken” op de Eelen- of Edelenburg van zijn vriend Jan Back, gezegd Wijtfliet ⁸⁾). Met de vestiging van de pastoor van Asten op de Bolderdijk is dan zeer waarschijnlijk ook de werkzaamheid der Minderbroeders van Weert aldaar opgehouden.

Het „kerken” van Asten op de Bolderdijk heeft geduurd tot 1672, in het geheel dus 24 jaar ⁹⁾). Ook voor alle andere hierboven genoemde plaatsen heeft het ter kerke gaan buiten de Meijerij gemiddeld 20 jaar geduurd. Terreur komt men nu eenmaal niet in een korte spanne tijds te boven! Bijaande situatie-tekening moge een en ander verduidelijken.

MARC. HEIJER O.F.M.

¹⁾ Prov. Archief Minderbroeders, Weert: Memoriale perpetuum Ven. Adm. Patris Guardiani conventus Fratrum Minorum prope Weerdt, conscriptum 1644 (ms).

²⁾ Schutjes, Geschiedenis van het Bisdom 's-Hertogenbosch. St. Michiels-Gestel 1870—76, III bl. 373 en V bl. 654.

³⁾ J. Cunen, Inventaris van het archief der gemeente Someren. Z. pl. 1940, bl. 136.

⁴⁾ Marc. Heijer O.F.M., Catalogus van het streekmuseum „Aldenborgh” Weert. Weert 1949, n. 10.

⁵⁾ Vgl. H. N. Ouwering, Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden Deurne enz. Helmond 1933, bl. 350—378.

⁶⁾ Medegedeeld door de heer A. Mertens, Nederweert.

⁷⁾ Marc. Heijer l.c. n. 11.

⁸⁾ Cunen l.c. bl. 137.

⁹⁾ Schutjes III, bl. 149.

Nog eens Kerken in het Weerter bos . . .

IN de laatste aflevering van de Maasgouw heeft Pater Marculphus Heijer O.F.M. het een en ander verteld over de kerken in het Weerter bos ¹⁾. Jammer, dat de schrijver „Het Oude Land van Loon” niet geraadpleegd heeft, omdat daarin reeds een gedeelte was afgedrukt van het artikel „Is de Achelse Kluis een voortzetting van de grenskapel van Valkenswaard onder Achel?” ²⁾. Hij zou daarin hebben gelezen, dat de heikerken of grenskapellen in het Weerter bos door verschillende plaatsen uit de Meierij van 's-Hertogenbosch werden bezocht. En indien hij Th. Welvaarts Ord. Praem., *Zomer en naar de archieven van Postel's abdij* ³⁾ had opgeslagen, dan zou er ook iets meer gezegd zijn geworden over de kerk van Someren en Asten aan het Kievitsven.

Gaan we nu zien door wie deze Limburgse kapellen vanuit de Meierij werden bezocht.

De allereerste grenskapel op Bolderdijk heeft dienst gedaan vanaf Pinksteren 1649 tot kort na 16 October 1651. De gelovigen die dit bedehuis bezochten, kwamen uit Someren, Asten, Lierop, Mierlo, Heeze, Sterksel, Leende, Maarheeze en andere omliggende dorpen ⁴⁾. Met deze omliggende dorpen zijn evenwel Soerendonk en Budel niet bedoeld, daar deze plaatsen te Hamont gingen kerken, zoals nog heden ten dage blijkt uit de aanwezigheid van een ciborie, welke speciaal moest worden aangeschaft voor de kerkgangers van Soerendonk en Budel ⁵⁾.

Om de verre afstand tussen Bolderdijk en de verschillende reeds genoemde plaatsen wat te reduceren werden andere grenskapellen opgericht.

Doorsen of Deurne had een kapel een eindje over de Groteberg in de richting van Venray (Roywaarts) en wel gedurende een goed jaar. Daarna werd in 1649 nog een stenen godshuis opgetrokken hetwelk bekend bleef als „de Capelle op den Grootenberch”. Voor Deurne is dus sprake van twee kapellen.

„In heel korten tijd schijnen ze (de inwoners van Deurne) 'n groote schuur opgetrokken te hebben, een eindje over den Grootenberg”. Vanuit Deurne vernam men direct klachten over de „paepsche kerkschuur”, waarvan men zonder veel omwegen beweerde, dat zij „binnen 't territoir van desen staat” lag. Die van Venray echter sloegen op die klachten niet het minste acht. De schuur stond op hun gemeente; zij hadden ze zelf doen bouwen en wachtten gerust alle moeilijkheden af, die volgen konden.

De stichting van deze kerkschuur was het begin van het geschil over de grenzen tussen de Republiek en Spaans Gelderland, welke quaestie geduurd heeft tot 1716, toen de zogenaamde „Limietscheyding” geregeld werd bij het tractaat van Venlo (20 Nov. 1716). Die eerste kerkschuur, waarvan we zowat niets weten, dan dat ze „immediatelijk naer de publicatie van den vrede door die van Venroij selfs is getimmert”, werd in 1716 nog ter sprake gebracht. We vinden daaromtrent de volgende schepentact:

„Compareeren voor Antwoone Evert Hurckmans en Gerard Hanewinkel, schepenen der Heerlijkheid Deurne: Jan Symons van Overlandt, oud omtrent 83 jaren, Peter Driessen de Ketelaar, oud omtrent 80 jaren, Jan Cornelis Smits, oud omtrent 72 jaren, Hendrik Willem van Varsel, oud omtrent 70 jaren, gerichtelijk gedaagd, ter instantie van Gerard Suljard, baron de Leeffdael, verklaren: dat kort na 't sluiten van den Spaanschen Vrede in 1648, door de Staten-Generaal zeer scherpelijk was geinterdicieerd de exercitie van de oefening van de Roomsche religie, als wanneer de Roomschesingende ingesetenen hun godsdienst zijn gaan oefenen een groote distantie boven over den Grootenberg, Roywaarts, en dat sedert het midden van 't somer saysoen van 1649, tot dat naderhand een Huys of capelle op Grootenberg voors. is getimmert geworden; verklaren verder, dat sy dikwils en verscheyde malen als wesende van de selve religie hebben bijgewoont ter plaatse voors.boven Grootenberg. 5 Sept. 1716.”

Die schuur schijnt zo wat 'n goed jaar als kerk gebruikt te zijn geworden. In de zomer van 1649 werd er 'n ander godshuis betrokken: 't had stenen muren, was minder primitief en veel geriefelijker; 't stond ter plaatse, waar zich nu 't kruis bevindt en werd nog herhaaldelijk vergroot en verbeterd. In stukken uit die tijd werd het genaamd: „De Capelle op den Grootenberch” ⁶⁾.

Tot zover over de Deurnse grenskapel even voorbij de Crayenhut.

Maris of Maarheeze, Leende en Heeze hadden een kerkje op het Weerter grondgebied. Deze kerk moet gezocht worden omtrent Huchten in de nabijheid van de tegenwoordige grashut.

De Kronijk of aantekening der merkwaardige voorvallen binnen de gemeente Heeze en enige omliggende dorpen en enkele, welke algemene belangstelling verdienen, — welke kroniek bewaard wordt op de pastorie van de St. Martinus te Heeze — geeft omtrent de heikapel van Maris-Maarheeze, Leende en Heeze, meer licht:

1651⁷⁾ hebben die van Heeze, Leende Geldrop etc. het kerkenhuis beginnen te timmeren omtrent Huchten op het Spaansch en in het zelve jaar velmaakt ten einde aldaar ter kerk te gaan, terwijl het onder het gebied der staten verboden was enige dienst voor de R.C. te houden, en ook allen de kerken aan hun waren ontnomen.

1651⁷⁾ hebben als toen ook het zoo genaamd Kerkdijkje door het chijnsgoed van agter euvewegen tot aan Huchten opgeworpen, ten einde voor kerkpad te dienen zoo voor die van Heeze en Leende als Geldrop, Tongelre, Nunen en meer andere dorpen.

Heeze en Leende had een eigen kerkweg thans nog bekend als Het Kerkdijkje van Heeze en Leende⁸⁾. Hoe dit Kerkdijkje van Heeze en Leende via het Chijnsgoed oorspronkelijk aansluiting heeft gegeven op de grenskapel, is heden niet recht duidelijk om de vele wegen rondom Heugten en om de hier en daar verdwenen paden of veldwegen.

Maarheeze had ook een eigen kerkweg, door Verhees in 1794 genoemd „Kerkdijk” en door de militaire kaarten „Oude Kerkdijk”.

Ook Sterksel had een eigen kerkweg en wel de Pandijk. Een kwestie is het, of de kapel bereikt werd via de Oud Molenbrug, daar deze gelegen was te midden van 'n Questeus veld! We menen daarom met reden te veronderstellen, dat de mensen van Sterksel een heel eind vóór de Oud Molenbrug de Sterkselse Aa overstaken.

Volgens een oude militaire kaart van rond 1870 voerden deze wegen naar een „Vervallen Kapel”⁹⁾. Daar juist de vroegere stafkaarten volledig berusten op de kadastrale indeling, is het ook daarom mogelijk de juiste plaats van deze oude Kerkplaats van Hees en Leende, zoals Verhees zegt, aan te geven. Het oude gemeentekaartje van Kuijper uit den jare 1866, dat op het streekmuseum „Aldenborgh” te Weert aanwezig is, is in dit opzicht vanzelfsprekend onvoldoende. Typisch is het, dat op genoemde stafkaart van circa 1870 er nog geen sprake is van de Grashut. Uit de tekst van de Kronijk van Heeze lezen we, dat dus buiten de mensen van Heeze en Leende, ook Geldrop, Tongelre en Nunen naar deze heikerk trokken en dat met meer andere dorpen kennelijk Maarheeze en Sterksel bedoeld zijn.

Someren (Asten) en Lierop bleven op Bolderdijk in de nabijheid van het Kievitsven kerken in de oorspronkelijke kapel van Pinksteren 1649, totdat Magdalena van Egmont op 16 October 1651 verlof gaf, op de plek, waar later de Jan Lammershut verrees, een eenvoudig bedehuis met pastorie en kosterswoning te bouwen¹⁰⁾. Aangaande deze nieuwe kerk voor Someren (Asten) en Lierop lezen we in Th. Welvaarts, *Zomeren naar de archieven van Postel's abdij*:

„Het was Magdalena, geboren gravin van Egmont, princes douairière tot Chimay ende van 't Heylich Ryck, vrouwe tot Weert, Neder-Weert ende Wessem”, die 16 October 1651, verlof gaf onder Nederweert deze kerk te bouwen met eene huizing voor den pastoor en voor den koster. De gebouwen mogen niet verkocht, noch tot een logement of ander wereldsch gebruik gebezigd worden. Voor dit alles betaalde men een cijns van 2½ stuivers. De gravin liet uit hare heerlijkheid Weert, enz. „bij de respectieve gerichten ende interventie van onse rentmeester” achtthien bunder grond verkoopen, waarvoor de kapel of kerk zou gebouwd en onderhouden worden. De tiend dezer bunders en nog eene jaarlijksche rent van vijf stuivers van elken bunder waren voor deze weldoenster. Voor dit alles moest de pastoor (en zijne opvolgers) na de mis de geloovigen aanmanen om een Pater noster en een Ave Maria voor de „prosperityt” der gravin en hare nakomelingen te bidden.

De perkamenten oorkonde, op het kasteel te Weert gegeven, draagt de eigenhandige onderteekening: *Madeleine d'Egmont*. De zegels zijn verdwenen, het handschrift is zeer versleten”¹¹⁾.

Someren en Asten trokken dus langs hun kerkwegen naar de Hut aan het Kievitsven, in welks onmiddellijke nabijheid op de kaart van Verhees staat aangetekend: *Oude Kerkplaats Someren en Asten*.

We zien dus dat de oorspronkelijke kapel op Bolderdijk bestaan heeft vanaf 1649 tot aan 1651, en dat drie kapellen gesticht zijn vanuit Bolderdijk: a) de kapel van Deurne in de richting van Venray (Crayenhut); b) de kapel van Heeze en Leende omtrent Huchten (Grashut); en c) de kapel van Someren en Asten aan het Kievitsven (Jan Lammershut).

Tot slot een enkel wordt over het gebruik van een meer juiste terminologie in zake de aanduiding van deze verschillende kerken. Over het algemeen moet men spreken van *schuilkerken* in de tijd der Retorsie (1633—1648), van *grenskapellen of heikerken* in de periode welke onmiddelijk volgt op het afsluiten van de Vrede van Munster (1648—1672), en van *schuurkerken* vanaf de inval der Fransen tot aan de Restitutie der kerken in de Franse Tijd (1672/1673—1798).

Schuilkerken zijn doorgaans localiteiten, wier ligging steeds wordt aangetroffen binnen het gebied der Staten en de grenzen van de eigen parochie en binnen welks muren de godsdienst-oefeningen in het geheim worden gehouden.

Grenskapellen of heikerken zijn noodkerken juist buiten het gebied der Staten en de grenzen van de eigen parochie om ongehinderd de heilige diensten in het openbaar te vieren.

Schuurkerken zijn bedehuizen, welke naar het uiterlijke het voorkomen hebben van een schuur, stal of deel, en waarin alleen met de nodige conniventie dienst mag worden gedaan, daar deze kerken gelegen zijn binnen het eigen gebied der Staten en dat van de eigen parochie.

Achelse Kluis.

P. DOMINICUS DE JONG O.C.R.

1) Maasgouw, 70 (1951), p. 45—47.

2) Het Oude Land van Loon, VI (1951), p. 59—62; 113—128.

3) Helmond-Turnhout, 1892.

4) Zie hiervoor verder als er sprake is van de dorpen die de grenskapel van Heeze en Leende bezochten.

5) Deze ciborie dateert van kort na 1648.

6) Ouwering H. N., Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden Deurne, Liessel en Vlierden, Helmond, 1933, p. 351—353.

7) De Kronijk heeft 1654 i.p.v. 1651.

8) De kadasterkaarten vermelden dit kerkpad; de militaire kaarten situeren het zonder verdere naamsaanduiding.

9) Deze kaart berustend in het kloosterarchief der PP. Capucijnen te Velp staat afgedrukt in Het Oude Land van Loon, VI (1951), p. 114.

10) Welvaarts Th., Zomeren naar de archieven van Postel's abdij, Helmond-Turnhout, 1892, p. 15—16. Cfr. Cunen, J., Inventaris van het Archief der Gemeente Someren, Asten, 1940, p. 136—137.

11) Tot op heden is dit document noch in origineel noch in afschrift terug gevonden.

Wederom „Schuilkerken” in het Weerter bos . . .

MIJ dunkt, dat pater Dominicus de Jong O.C.R. en ondergetekende het omtrent de hei- of grenskapellen in het Weerter bos vrijwel eens zijn, ook al heeft laatstgenoemde het artikel over de Achelse kluis noch het boek van Welvaarts daarvoor geconsulteerd. In hoeverre dit jammer mag heten, is mij althans uit het artikel van pater de Jong niet recht duidelijk. Hoe kostbaar overigens de aanvullingen zijn, welke hij op mijn bijdrage over de „schuilkerken” geeft, de wijze, waarop hij met de uit het Memoriaalboek van de Weerter gardiaan gepubliceerde tekst omgaat, sticht eer verwarring dan dat zij opheldering brengt. De gelovigen — zegt pater de Jong, blijkbaar doelend op de tekst van de Weerter gardiaan — die dit bedehuis (op de Bolderdijck) bezochten, kwamen uit Someren, Asten, Lierop, Mierlo, Heeze, Sterksel, Leende, Maarheeze *en andere omliggende dorpen*. Voor deze andere omliggende dorpen verwijst pater de Jong in zijn artikel naar

hetgeen hij verderop noteert over de dorpen, die de grenskapel van Heeze en Leende bezochten, doch daar gaat het niet over. Het gaat er met betrekking tot de tekst van de Weerter gardiaan over welke andere dorpen dan de genoemde in 1649 de kapel aan de Bolderdijck bezochten. Op gezag van Schutjes nam ik aan, dat deze andere dorpen Budel en Soerendonk zouden zijn geweest. Neen — zegt pater de Jong — Budel en Soerendonk gingen naar Hamont, zoals nog heden ten dage blijkt uit de aanwezigheid van een ciborie, welke speciaal voor deze kerkgangers moest worden aangeschaft. Ik wil de aanwezigheid van deze ciborie geenszins betwisten, doch het feit alléén, dat ze van kort na 1648 stamt, is niet doorslaggevend voor het gaan van Budel en Soerendonk naar Hamont. Daarvoor dienen uit parochie-archieven of anderszins deugdelijker bewijzen te worden aangehaald. Zolang deze bewijzen achterwege blijven, acht ik mij op gezag van Schutjes gerechtigd aan te nemen, dat die van Budel en Soerendonk „hunne toevlugt namen tot de Minderbroeders in het bedehuis bij het Weerterbosch”....

Wat de bewoners van *Doorsen* of *Deurne* betreft, kan ik kort zijn. Van hen zegt de tekst van de Weerter gardiaan uitdrukkelijk, dat zij „postea oftewel later” een plaats hebben gevonden, waar zij „pro suorum commoditate” hun godsdienstplichten konden vervullen. Blijkens de door pater de Jong gepubliceerde Deurnse schepenakte zijn deze mensen „sedert het midden van ’t somer saysoen van 1649” over de Grotenberg heen „Roywaarts” getrokken. Zij zijn dus maar heel kort, namelijk van Pinksteren 1649 tot midden zomer van datzelfde jaar naar de „kapel” op de Bolderdijck geweest. Maar ze zijn er geweest, hetgeen uit de context van pater de Jong niet is op te maken.

Tenslotte *Maarheeze*, *Leende* en *Heeze*. Ook deze mensen zijn volgens de aantekening van de Weerter gardiaan eerst naar de Bolderdijck gekomen, doch hebben „later” — evenals die van Deurne — „pro suorum commoditate” een plaats dichterbij gevonden. Ik ben het met pater de Jong eens, dat deze plaats moet worden gezocht omtrent Huchten oftewel het Hugterbroek, maar dan ook heel beslist nabij de tegenwoordige Grashut, welke op een oude militaire kaart van rond 1870 en ook op het kaartje van Kuijpers in het Weerter streekmuseum als de „Ver(vallen) kapel” staat aangegeven. Van die vervallen kapel liggen — zoals mij later is gebleken — de fundamenten nog in de grond, omgeven door een zogenaamde schans, en wel vlak bij de tegenwoordige Grashut. Naar deze plaats zijn blijkens de kroniek op de pastorie van Heeze in 1651 ook mensen gekomen van Geldrop, Tongelre en Nunen. Welnu: *deze mensen en*, eventueel *of*, die van Budel en Soerendonk, komen in aanmerking om te worden begrepen onder de *andere omliggende dorpen*, door de Weerter gardiaan in het algemeen vernoemd. Kennelijk zijn hiermede niet Maarheeze en Leende bedoeld, daar deze beide plaatsen reeds door de gardiaan waren vermeld. Dit is voorts nog de enige en m.i. enig-juiste conclusie, welke uit de tekst van de Weerter gardiaan, door pater de Jong blijkbaar benut als uitgangspunt voor zijn betoog, kan worden getrokken.

Nog een enkel woord over de drie kapellen, welke — volgens pater de Jong — uit de kapel aan de Bolderdijck zijn voortgekomen. Vooreerst die van Deurne in de richting van Venray (Crayenhut). Hier volsta ik met te wijzen op hetgeen hierboven is gezegd omtrent de door pater de Jong gepubliceerde Deurnse schepenakte. Als tweede kapel, uit die op de Bolderdijck voortgekomen, wordt aangegeven de kapel nabij de Grashut in het Hugterbroek, getimmerd door die van Geldrop, Heeze en Leende, enz. Accoord! De derde kapel zou die van Someren en Asten zijn geweest nabij het Kievitsven, gebouwd met verlof van Margaretha van Egmond. Wat deze kapel betreft, kan men — dunkt mij — moeilijk van een nieuwe „stichting” spreken, hoogstens van een naar de omstandigheden geriefelijker ingericht bedehuis, dat in de plaats kwam van de ter plaatse gestaan hebbende schuur, die op haar beurt weer een verlengstuk was van het afdak, waaronder de Minderbroeders — na eerst de heilige geheimen in de open lucht te hebben gevierd — de godsdienstoefeningen hielden. Het een zowel als het ander op enige tientallen meters afstand van wat eerst „de Hut” en later de Jan Lammershut heette, heden ten dage de Somerse hut wordt genoemd. De plaats bleef hetzelfde, alleen wat op die plaats stond, is mettertijd gewijzigd. Natuurlijk was dit geen schuilkerk in de strikte zin van het woord, evenmin als de overige heil- of grenskapellen dat waren. Met opzet plaatste ik daarom de benaming van dit soort kapellen tussen aanhalingstekens.

MARC. HEIJER O.F.M.

(Discussie gesloten. — Red.)